

УДК 697.34:620.34

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-4(20)-451-460

Марина Жолобецька

**ФІНАНСУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ГАЛУЗІ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ
ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТІВ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Марина Жолобецькая

**ФИНАНСИРОВАНИЕ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ОБЛАСТИ ТЕПЛОСНАБЖЕНИЯ
ПУТЕМ ВНЕДРЕНИЯ ПРОЕКТ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ
В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ**

Maryna Zholobetska

**FINANCING OF THE DOMESTIC HEAT SUPPLY INDUSTRY THROUGH
THE IMPLEMENTATION OF ENERGY EFFICIENCY PROJECTS
IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION**

У статті узагальнено науковий матеріал із досліджуваної теми, обґрунтовано ідею про те, що на сучасному етапі гостро постає питання в необхідності реформування галузі теплопостачання, виправлення незадовільного фінансового стану підприємств, впровадження заходів енергоефективності та їх фінансування. Наведено низку ключових характеристик базових моделей ринку централізованого теплопостачання в Європейському Союзі, серед яких: модель «єдиного покупця» та модель «відкритих тепломереж». Вивчено основні правові, економічні та організаційні засади діяльності об'єктів сфери теплопостачання в Україні. Встановлено механізми спрямування коштів у енергоефективність, які відрізняються джерелом коштів та кількістю сторін, що задіяні в процесі від виділення коштів кредитором до їх використання. Наведено основні проєкти, що фінансуються МФО: «Фонд енергоефективності» (у проєкті Уряду); «Розвиток муніципальної інфраструктури України» – ЄІБ (незв'язний кредит) (KfW); «Енергозбереження» (НЕФКО); «Проєкт Укрсімбанку та МБРР, IQ Energy» (ЄБРР, ESP, інше); Демо-Україна (НЕФКО), «Чисте виробництво» (НЕФКО) та позики ЄБРР; Урядова програма «Теплих» кредитів; пільгове кредитування від фонду молодіжного будівництва; пряме банківське кредитування. Доведено, що діюча методика розроблення схем теплопостачання потребує доопрацювання з метою надання органам місцевого самоврядування повноцінного та ефективного інструменту довгострокового планування теплопостачання населених пунктів.

Ключові слова: сфера житлово-комунальних послуг; фінансування; реформування; енергоефективність; теплопостачання; тарифоутворення; модернізація; закордонний досвід; кредити.

Рис.: 1. Бібл.: 20.

В статье обобщены научный материал по исследуемой теме, обосновано идею о том, что на современном этапе остро стоит вопрос в необходимости реформирования отрасли теплоснабжения, исправления неудовлетворительного финансового состояния предприятий, внедрение мероприятий энергоэффективности и их финансирования. Приведен ряд ключевых характеристик базовых моделей рынка централизованного теплоснабжения в Европейском Союзе, среди которых: модель «единого покупателя» и модель «открытых теплосетей». Изучены основные правовые, экономические и организационные основы деятельности объектов теплоснабжения в Украине. Установлены механизмы направления средств в энергоэффективность, которые отличаются источником средств и количеством сторон, задействованных в процессе от выделения средств кредитором к их использованию. Приведены основные проекты, финансируемые МФО «Фонд энергоэффективности» (в проекте Правительства) «Развитие муниципальной инфраструктуры Украины» - ЕИБ (несвязный кредит) (KfW) «Энергосбережение» (НЕФКО) «Проєкт Укрсімбанку и МБРР, IQ Energy» (ЕБРР, ESP и т. д.); Демо-Украина (НЕФКО), «Чистое производство» (НЕФКО) и займа ЕБРР; Правительственная программа «Теплых» кредитов; льготное кредитование от фонда молодежного строительства; прямое банковское кредитование. Доказано, что действующая методика разработки схем теплоснабжения требует доработки с целью предоставления органам местного самоуправления полноценного и эффективного инструмента долгосрочного планирования теплоснабжения населенных пунктов.

Ключевые слова: сфера жилищно-коммунальных услуг; финансирование; реформирование; энергоэффективность; теплоснабжения; тарифообразования; модернизация; зарубежный опыт; кредиты.

Рис.: 1. Библ.: 20.

Within the article, scientific material on the topic under study is generalized, the idea that at the present stage there is an urgent need to reform the heat supply industry, unsatisfactory financial state of enterprises should be corrected, and measures on energy efficiency and its financing have to be introduced is substantiated. A number of key features of the basic models of the centralized heating market in the European Union is submitted, among which are the following: a single buyer model and an open grid model. Basic legal, economic and organizational principles of the activity of heat supply facilities in Ukraine are studied. Mechanisms for directing funds to energy efficiency have been established, differing in the source of funds and the number of parties involved in the process of allocating funds by the creditor before using them. The main projects financed by IMF are as follows: "Energy Efficiency Fund" (in the draft of the Government); "Municipal Infrastructure Development of Ukraine" - EIB (Loan Unbound) (KfW); "Energy Efficiency" (NEFCO); "UkrSIMbank and IBRD Project, IQ Energy" (EBRD,

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

ESP, other); Demo-Ukraine (NEFCO), Environmental Friendly Net Production (NEFCO) and EBRD loans; Government program "Warm" loans"; preferential lending from the Youth Building Fund; direct bank lending. It is proved that the current methodology for the development of heat supply schemes needs refinement in order to provide local self-government bodies with a full and effective tool for long-term planning of the district heating supply.

Keywords: *sphere of housing and communal services; financing; reforming; energy efficiency; heat supply system; tariff formation; modernization; foreign experience; loans..*

Fig.: 1. References: 20.

JEL Classification: Q42; Q55

Постановка проблеми. Економічний розвиток України як незалежної держави ознаменувався масштабними змінами в усіх сферах економічного життя, змінами стереотипів мислення та швидким пристосуванням внутрішніх трансформацій до тенденцій світового економічного розвитку. Водночас енергоефективність та енергозбереження мають стати невід’ємними складовими економічного розвитку України.

Виконуючи зобов’язання щодо впровадження «Третього енергопакета» імплементації Україною Угоди про Асоціацію з ЄС та зобов’язань за Паризькою кліматичною угодою, протягом 2017 року було прийнято відповідні фундаментальні закони у сфері енергоефективності, серед яких: Закон України «Про Фонд енергоефективності», що визначає необхідність створення інноваційного фінансового інструменту та припускає розвиток галузі енергоефективності більш швидкими темпами; Закон України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання», відповідно до якого громадяни будуть мати можливість сплачувати лише за фактичний обсяг енергетичних ресурсів та комунальних послуг, який вони спожили; Закон України «Про енергетичну ефективність будівель», який спрямовано на зменшення у будівлях споживання енергії і підвищення енергетичної результативності житлового фонду; Закон України «Про приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA)», відповідно до якого участь України в IRENA сприятиме виконанню міжнародних зобов’язань щодо досягнення у 2020 році 11 % енергії з відновлюваних джерел в енергетичному балансі [5]. Також відповідно до вимог Угоди про асоціацію з ЄС, Україна має можливість співпрацювати з ЄС у сфері підвищення енергоефективності процесів виробництва та транспортування, розподілу й використання енергії, запровадження ефективної когенерації, створення механізмів впровадження та підтримки енергоефективності. У секторі житлово-комунальних послуг наближення до стандартів ЄС можливе за рахунок ефективного споживання населенням тепла та енергії, шляхом впровадження обліку енергії і енергетичного менеджменту.

Отже, сфера надання житлово-комунальних послуг (у тому числі теплопостачання, як структурна складова) з характерною відмінністю – хронічною збитковістю, значним рівнем заборгованості (дебіторської та кредиторської), високим рівнем зносу основних засобів, потребує нових підходів до реформування для вирішення проблем, що пов’язані з недосконалим порядком тарифоутворення у сфері теплопостачання, недосконалою системою розрахунків між суб’єктами на ринку теплової енергії, недосконалою системою надання субсидій. Ця найважливіша галузь надає фізичним і юридичним особам потрібні для проживання житлово-комунальні послуги та забезпечує життєдіяльність цілісного суспільного організму.

Для комунальних теплопостачальних підприємств основною категорією споживачів є населення, яке споживає основну частину теплової енергії, що виробляється та, тим самим, забезпечує основні доходи відповідних підприємств. Через це саме на мешканців міст спрямовані найбільші зусилля структурних підрозділів, що відповідають за взаємодію з клієнтами.

Сьогодні в Україні склалась ситуація, за якої формування уповноваженими органами тарифів на теплову енергію для потреб населення здійснюється на соціально обумовленому, але економічно невиправданому рівні. Цей рівень навіть за 100 % оплати кін-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

цевими споживачами (населенням), не покриває витрат підприємств теплоенергетики з виробництва, транспортування та постачання теплової енергії. Неможливість відшкодування підприємствами галузі витрат, понесених у процесі здійснення своєї діяльності за рахунок встановлених тарифів на теплову енергію та відповідні послуги, створює передумови для формування збитків підприємств теплоенергетики, що, у свою чергу, зумовлює непривабливість галузі для інвестицій, зокрема, у модернізацію обладнання. Зазначене ставить під загрозу забезпечення енергетичної безпеки держави, яка є основним принципом побудови державної політики у сфері теплопостачання. Необхідність забезпечення сталої роботи підприємств теплоенергетики змушує ці підприємства для покриття захищених статей своїх витрат переносити збитки від надання послуг на ринку теплової енергії на розрахунки з постачальниками енергоносіїв. Нинішній сукупний борг ТКЕ за газ більше 32,5 млрд грн, з яких 9,6 млрд грн – це штрафні санкції НАК «Нафтогаз», – наголосила Міністр розвитку громад та територій України А. Бабак. Вона повідомила, що як держава, так і органи місцевого самоврядування не мають можливих джерел погашення таких боргів, отже, це питання потрібно вирішити на законодавчому рівні. «Пропонуємо на законодавчому рівні дозволити реструктуризувати підприємствам теплоенергетики заборгованість, яка виникла через затримку субсидій, пільг чи невчасного коригування тарифів. Це дозволить не накопичувати “сніговий ком” штрафів та пені, а працювати більш-менш стабільно... Тарифи на тепло не мають бути джерелом покриття штрафних санкцій... не можна перекладати штрафи та пені на плечі споживача, тому має бути реструктуризація» [20].

Зволікання з реформуванням галузі теплопостачання, виправленням незадовільного фінансового стану підприємств, уповільненням впровадження заходів енергоефективності поглиблює кризовий стан галузі та підвищує суспільну напругу. Однак, розуміючи те, що вони у своїй більшості є наслідком нестачі грошових коштів або нездатності їх вчасного отримання, у цій роботі пропонується передусім звернути увагу на досвід використання базових моделей ринку централізованого теплопостачання в ЄС та проекти енергоефективності, які б змогли покращити фінансування підприємств теплопостачання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сфери теплопостачання та впровадження енергозберігаючих технологій досліджували як вітчизняні, так і закордонні науковці, серед них: А. Балащук, В. Бараннік, В. Микитенко, М. Ключнікова, Ф. Оніпко, Н. Остроухова, О. Поліщук, О. Шевцов, Т. Сердюк, Т. Ряужева та ін.

Проте багато питань цієї тематики потребує подальшого розвитку з урахуванням критичного стану галузі теплопостачання, неспроможності споживачів своєчасно й у повному обсязі сплачувати за отримане тепло, недостатнього фінансування, недосконалості нормативно-правового забезпечення та управління системою теплопостачання, необхідності оновлення технічної бази підприємств теплопостачання. Отже, актуальним питанням для України є розробка заходів із впровадження енергозберігаючих технологій, їх фінансування.

Проекти модернізації систем теплопостачання ще перебувають на етапі становлення, однак лівову частку фактичного фінансування проектів енергоефективності, які формуються за рахунок залучення коштів міжнародних фінансових організацій і донорів (більше ніж 80 %), становлять проекти модернізації систем теплопостачання [7].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Теплоенергетиці належить одне з провідних місць у системі пріоритетів національної енергетичної безпеки. Узагальнення та аналіз опублікованих робіт дозволяють зробити висновок, що питання щодо фінансування проектів енергоефективності в Україні потребує удосконалення і доопрацювання, має перебувати в центрі уваги практиків-науковців та є малорозробленим.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження досвіду використання базових моделей ринку централізованого теплопостачання ЄС, з'ясування проблем фінансування підприємств теплопостачання та надання пропозицій щодо їх вирішення в контексті енергоефективності.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Виклад основного матеріалу. Основні правові, економічні й організаційні аспекти, що регулюють діяльність об'єктів сфери теплопостачання в Україні визначені, зокрема, Законом України «Про теплопостачання», який врегульовує відносини, пов'язані з виробництвом, транспортуванням, постачанням і використанням теплової енергії для збільшення енергоефективності функціонування систем теплопостачання, подальшого забезпечення енергетичної безпеки України, створення та удосконалення ринку теплової енергії, захисту прав працівників та споживачів сфери постачання [18]. Загальновідомо, що постачання теплової енергії споживачам здійснюється теплогенеруючими, тепло-транспортуючими й теплопостачальними організаціями, які нині підпорядковані різним відомствам (Міністерству енергетики та захисту довкілля України, Міністерству розвитку громад та територій України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП) місцевій владі та іншим). НКРЕКП для того щоб забезпечити відшкодування витрат на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії, встановлено тарифи, що враховують собівартість теплової енергії, забезпечують рентабельність суб'єктів господарювання даної сфери, але не нижче граничного рівня рентабельності, встановленого Кабінетом Міністрів України [7; 10; 16; 18].

Безпосередньо регулювання відносин у сфері теплопостачання здійснюється Департаментом із регулювання відносин у цій сфері, основними завданнями якого є:

- забезпечення виконання основних завдань НКРЕКП щодо формування, реалізації політики держави у сфері теплопостачання (крім діяльності з виробництва теплової енергії на теплоелектроцентралях, теплоелектростанціях, атомних електростанціях, когенераційних установках та установках із використанням альтернативних джерел енергії) у загальній частині проведення політики тарифоутворення у сфері теплопостачання;
- регулювання платіжно-розрахункових відносин у сфері теплопостачання;
- забезпечення організації обліку та звітності за видами ліцензованої діяльності у сфері теплопостачання;
- збалансування інтересів суб'єктів господарювання, споживачів та держави;
- здійснення інвестиційної діяльності, технічного розвитку та формування механізмів інноваційно-технічного розвитку у сфері теплопостачання [9].

Відповідно до Наказу НКРЕКП № 22 від 27.06.2019 р. затверджено план діяльності державного органу на 2020–2022 рр., в якому, крім іншого, приділено увагу таким завданням:

- завдання 0401 – забезпечення ефективного функціонування та розвитку ринків у сферах енергетики та комунальних послуг;
- завдання 0402 – реалізація цінової і тарифної політики у сферах енергетики та комунальних послуг;
- завдання 0403 – сприяння ефективному відкриттю ринків у сферах енергетики й комунальних послуг для всіх споживачів і постачальників та забезпечення недискримінаційного доступу користувачів до мереж/трубопроводів;
- завдання 0404 – створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розвиток ринків у сферах енергетики та комунальних послуг;
- завдання 0405 – забезпечення захисту прав споживачів товарів, послуг у сферах енергетики та комунальних послуг [8].

Отже, НКРЕКП має мету щодо подальшого створення передумов для введення стимулюючого регулювання у сфері теплопостачання, що в подальшому дозволить комплексно та всебічно вирішити більшість проблем сфери теплопостачання, створити сприятливе інвестиційне середовище задля подальшого оновлення інфраструктури га-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

лузі, сформувати ефективний механізм тарифоутворення. Усе вищезазначене передбачає застосування основних параметрів регулювання, що мають довготерміновий строк дії, стимулює суб'єктів природних монополій до суттєвого підвищення якості товарів і ефективності з подальшим скороченням неефективних витрат, забезпечує створення відповідних умов для залучення інвестицій з метою сталого функціонування та розвитку, передбачає цільові завдання суб'єкту господарювання щодо зменшення витрат теплової енергії в мережах та скорочення витрат на електроенергію для технологічних потреб із транспортування теплової енергії тощо [8].

Взагалі для України, якій із радянських часів у спадок залишилася розгалужена система міського централізованого теплопостачання з рівнем фізичного зносу понад 75 %, дуже гостро стоїть питання енергоефективності та економії енергії, особливо в системах опалення і кондиціонування [12]. Більшість таких систем використовують неефективні або дорогі в експлуатації системи опалення, теплові насоси іноземного виробництва, що мають високу питому вартість встановленої потужності (близько 1000 євро за 1 кВт потужності). Коефіцієнт ефективності таких систем для умов України становить 3–3,5. Сьогодні є необхідним негайний розвиток нових технологій із більш високими показниками енергоефективності та врахуванням норм європейських стандартів, які Україні потрібно запровадити після імплементації угоди з ЄС.

Недостатнє фінансування модернізації системи централізованого теплопостачання пов'язане переважно з комунальною формою власності (виробництво тепла – генерувальні потужності, система транспортування тепла – магістральні теплотраси, постачання тепла кінцевому споживачеві – розподільні теплотраси), а там, де тарифи встановлювалися НКРЕКП, тобто на національному рівні – застосовувалася методика «собівартість +6 %». Ця методика надавала надможливості місцевим теплопостачальним компаніям «роздувати» витрати та утримувати їх на заниженому рівні через недофінансування інвестиційних програм [12]. Але, найкритичніше є те, що теплопостачальні компанії, будучи місцевим монополістом, за діючої моделі ринку водночас контролюють як генерувальні потужності, так і систему трубопроводів, якими гаряча вода дістається до кінцевих споживачів.

Матеріали здійсненого дослідження дозволяють класифікувати моделі ринку централізованого теплопостачання й ціноутворення в ЄС з виділенням «моделі єдиного покупця» та «моделі відкритих тепломереж». Використання зазначених моделей дає змогу здійснювати свою діяльність на монопольному ринку конкуруючим компаніям із подальшою можливістю використання та розвитку тієї самої мережі.

Як було зазначено, перша модель на ринку централізованого теплопостачання – «модель єдиного покупця», якій притаманні такі риси: відкритість сегменту виробництва тепла для конкуренції, де можуть працювати комунальні та приватні компанії; відповідальність оператора мережі (системи транспортування й розподілення теплової енергії) за продаж тепла кінцевому споживачеві; дієвість оператора мережі на ринку – купівля теплової енергії (ТЕ) у всіх виробників; рівні умови реалізації теплової енергії споживачам одного типу, за однаковими цінами; обов'язковість надання оператором доступу стороннім виробникам до мережі на рівних умовах.

На противагу «моделі єдиного покупця», «модель відкритих тепломереж» зобов'язує виробника з гарантованим доступом до мережі, реалізовувати теплову енергію своїм клієнтам в обсязі необхідного споживання. Ця модель, забезпечуючи виробників та споживачів найбільш відкритим доступом до тепломережі, водночас вимагає від них найбільшого ступеня розділення (анбандлінгу) на ринку. Саме тому застосовується ніні лише у Фінляндії та Польщі у вигляді кількох пілотних проєктів [6]. Базові моделі ринку централізованого теплопостачання в ЄС наведені на рис. 1.

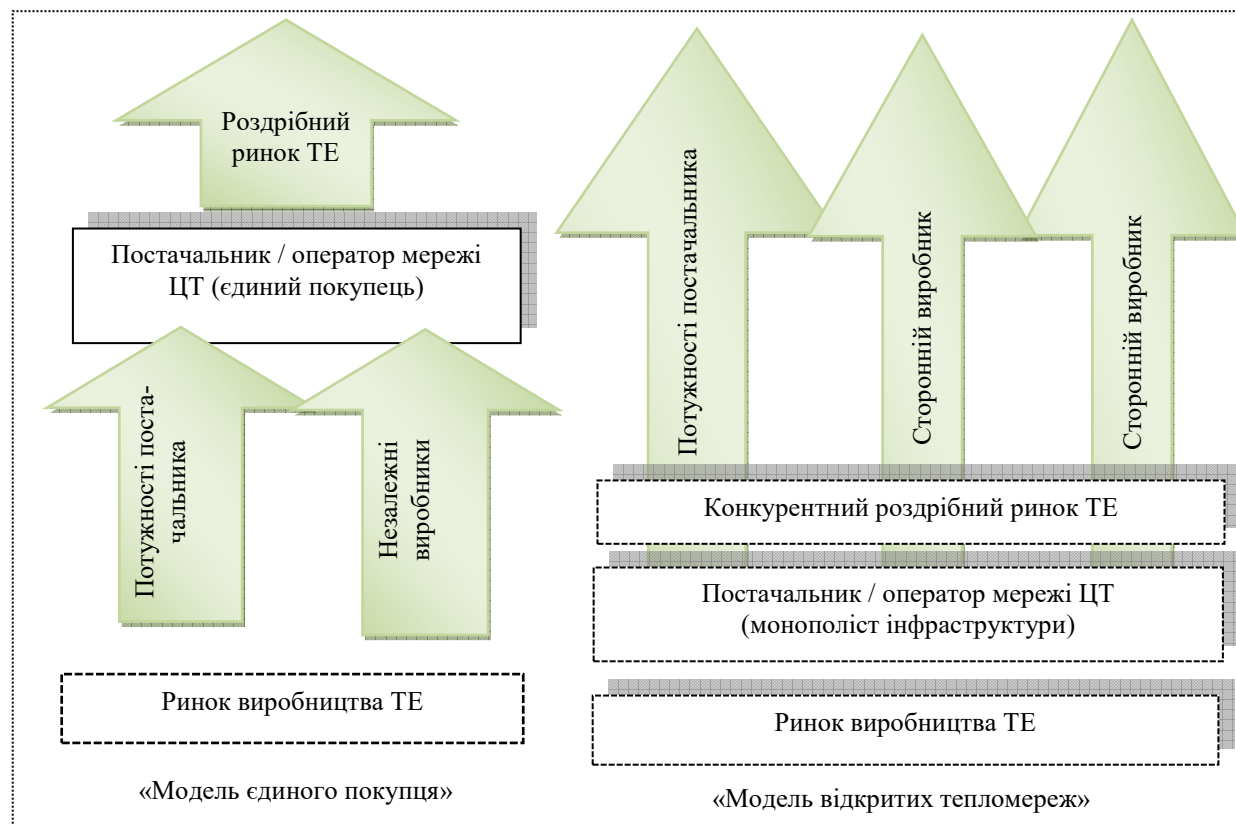

Рис. 1. Базові моделі ринку централізованого теплопостачання в ЄС

Джерело: [4].

На українському ринку централізованого теплопостачання наявні моделі ціноутворення так само різняться залежно від особливостей ринку, по-перше, визначення ціни здійснюється на абсолютно конкурентному ринку, а держава (в особі особливого уповноваженого органу) лише наглядає за використанням норм конкурентного права, що не дає можливості встановлювати надмірно великі (монопольні) ціни на теплоенергію переважачим постачальникам (Данія, Швеція, Фінляндія, Франція, Німеччина, Бельгія, Австрія, Велика Британія); по-друге, для централізованого теплопостачання визначаються спеціальні ціни задля стимулювання розвитку централізованого теплопостачання поряд з іншими схемами теплопостачання (електроопалення – Норвегія, індивідуальне опалення на природному газі – Нідерланди); по-третє, суверенний регулятор встановлює найвищий розмір тарифу, який визначено методологічно для кожної компанії, і в цьому випадку компанія має право знизити тариф (Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Болгарія, Македонія); по-четверте, національним регулятором затверджуються тарифи, визначені методологічно вірно, але теплопостачальна компанія не має можливості відійти від встановленого їй тарифу (Росія, Білорусь, Румунія, Україна).

Є підстави вважати ситуацію у сфері українського житлового централізованого теплопостачання критичною через низку системних недоліків, серед яких: монополія виробництва, транспортування та постачання теплової енергії; зацікавленість (на державному й муніципальному рівнях) у відсутності прозорості та конкуренції на ринку теплової енергії; відсутність анбандлінгу різних видів діяльності, встановлення тарифів повністю регуляторним способом – НКРЕКП та місцевою владою, тому комунальні підприємства не зацікавлені в конкуренції і зменшенні витрат для досягнення менших витрат для споживачів; блокування сприятливих умов будівництва нових потужностей із генерації теплової енергії, що спричинене розробленими раніше схемами теплопостачання міст, які здебільшого унеможливають внесення потенційних нових вироб-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

ників теплової енергії до таких схем; перевищення встановлених теплогенерувальних потужностей комунальних підприємств приєднаних теплових навантажень; субсидювання ціни на природний газ на виробництво теплової енергії для населення та ін. [1].

Для вирішення згаданих вище проблем уряд розпочав реформування сектору теплопостачання. У зв'язку з цим розпочалася енергозберігальна політика та вдосконалення нормативно-правової бази для запровадження стандартів ЄС у цій сфері. Згадана політика охоплює адміністративно-правове та фінансово-економічне регулювання як процесів видобування, виробництва та переробки, так і процесів транспортування, зберігання, розподілу та використання енергії, впровадження ефективної когенерації, створення ринкових механізмів підтримки енергоефективності.

У 2017–2018 роках Україна досягла результативності в імplementації директив ЄС у сфері енергоефективності: було прийнято певні закони для регулювання ринку енергоефективності щодо імplementації вимог до енергетичної ефективності й сертифікації будівель; систему організації комерційного обліку споживання різних видів енергії; вимоги до державних закупівель енергосервісних послуг; організацію ринку житлово-комунальних послуг; а також базовий закон необхідний для запуску Фонду енергоефективності, який надаватиме фінансову підтримку проектам з енергомодернізації будівель у житловому секторі [2; 5; 11; 13; 15; 17; 19].

Комітетами Верховної Ради України продовжується опрацювання проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» щодо розвитку високоефективної когенерації (від 28.12.2017 № 7465), який відповідає принципам та положенням законодавства ЄС, зокрема Директивам 2004/8/ЄС та 2012/27/ЄС [14].

Водночас Урядом розроблено спеціальну програму кредитування на утеплення будинку та придбання енергоефективного обладнання, що регламентується Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки заходів з енергозбереження через механізм здешевлення кредитів» та Державною програмою підтримки реалізації Енергетичної стратегії України [2]. Крім того, у квітні 2018 року схвалено проєкт Угоди про фінансування заходу «Програма підтримки енергоефективності в Україні – EE4U» [5]. Загальний бюджет проєкту становить 268 млн євро, з яких внески ЄС – 50,00 млн євро, Німеччини – 15 млн євро та України – 203 млн євро. У грудні 2018 року Урядом схвалено проєкт Угоди про надання Європейським Союзом технічної допомоги Україні на суму 54 млн євро для фінансування програми підтримки енергоефективності EE4U-II. Загалом у 2018 році поточний прогрес виконання євроінтеграційних зобов'язань у частині енергоефективності та ЖКГ становив 39 %. Наступним кроком має стати прийняття базового Закону України «Про енергетичну ефективність».

Як було встановлено, в Україні задіяні різні механізми спрямування коштів у енергоефективність, які, крім іншого, відрізняються джерелами коштів та кількістю сторін, задіяних у процесі «виділення коштів кредитором – їх використання». Фінансування більшості програм здійснюється донорами та міжнародними фінансовими організаціями (далі – МФО). До основних проєктів, що фінансуються МФО відносяться:

1. Фонд енергоефективності (у проєкті Уряду).
2. Розвиток муніципальної інфраструктури України - ЄІБ (незв'язний кредит) (KfW).
3. Енергозбереження (НЕФКО).
4. Проєкт Укрсімбанку та МБРР, IQ Energy (ЄБРР, ESP, інше).
5. Демо-Україна (НЕФКО), «Чисте виробництво» (НЕФКО) та позики ЄБРР.
6. Урядова програма «Теплих» кредитів.
7. Пільгове кредитування від фонду молодіжного будівництва.
8. Пряме банківське кредитування [18].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Втім чинні схеми фінансування проєктів енергоефективності в Україні ще потребують удосконалення та доопрацювання, зважаючи на наявні недоліки: важкий механізм управління, що потребує відповідної законодавчої бази; через зарегульовані процедури процес залучення позик триває декілька років; муніципалітети переважно не мають стимулів здійснювати заходи ЕЕ у житловому секторі; високі банківські ставки через банківську маржу та макроекономічну нестабільність; неможливість залучити позики через її високий мінімальний поріг; точкове фінансування дає меншу ефективність; додаткові витрати ресурсів, обмежений бюджет.

Таким же чином потребує доопрацювання і методика розроблення схем теплопостачання, ціль якої – надати органам місцевого самоврядування повноцінний та ефективний інструмент довгострокового планування теплопостачання населених пунктів.

Висновки і пропозиції. Отже, нагальною проблемою реалізації політики енергозбереження в Україні є потреба в проведенні подальших реформ у цій галузі, досягнення в найближчій перспективі показників, які демонструють високорозвинені країни світу, подальше виконання зобов'язань імплементації Угоди України про асоціацію з ЄС, залучення інвестицій в програму енергозбереження для модернізації окремих сегментів виробництва та кінцевого споживання енергії. Для зниження енергоємності необхідною умовою є структурна перебудова економіки в напрямку зменшення частки енергоємних видів діяльності, зростання частки тих секторів, що мають низьку енергоємність та використовують сучасні технології виробництва, обґрунтування джерел та механізмів фінансування енергозберігальних заходів.

Список використаних джерел

1. Абакуменко О. В., Лукашко П. О., Роговий А. В., Забаштанський М. М. Теоретичні засади та практичні аспекти ціноутворення житлово-комунального господарства України. *Проблеми і перспективи економіки і управління*. 2015. № 2 (2). С. 56–63.
2. Енергетична стратегія України на період до 2030 року від 24.07.2013. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>.
3. Жолобецька М. Б. Особливості досліджень економічних збитків від ненадійності системи електропостачання. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб.* 2018. Вип. 63. С. 148–156.
4. Зарубіжний досвід розвитку систем централізованого та автономного тепло- та електропостачання. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/5.-TSentralizovane-ta-avtonomne-terlozabezpechennya.pdf>.
5. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf>.
6. Лук'яшко П. О. Електронергетика як об'єктне поле проведення фінансових досліджень. *Фінансові дослідження*. 2019. № 1 (6). URL: <https://fr.stu.cn.ua/tmppdf/172.pdf>.
7. Механізми фінансування заходів енергоефективності в Україні. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/Mehanizmi-finansuvannya-zahodiv-energoefektivnosti-v-Ukrai--ni.pdf>.
8. План діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, на 2020 бюджетний рік та два бюджетні періоди, що настають за плановим (2021–2022 роки). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/GK43213>.
9. Положення про Департамент із регулювання відносин у сфері теплопостачання: затв. НКРЕПІ 03.06.2019 р. URL: <https://www.nerc.gov.ua/?id=23972>.
10. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг: Закон України від 09.07.2010 р. № 2479-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.
11. Про енергетичну ефективність будівель: Закон України від 22.06.2017 р. № 1707-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2118-19>.
12. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на комунальні послуги: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 869. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF#n20>.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

13. Про затвердження переліку будівель промислового та сільськогосподарського призначення, об'єктів енергетики, транспорту, зв'язку та оборони, складських приміщень, на які не поширюються мінімальні вимоги до енергетичної ефективності будівель та які не підлягають сертифікації енергетичної ефективності будівель: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2018 р. № 265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/265-2018-%D0%BF>.

14. Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу: Закон України від 05.04.2005 р. № 2509-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2509-15>.

15. Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання: Закон України від 22.06.2017 р. № 2119-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2119-19>.

16. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22.09.2016 р. № 1540-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.

17. Про приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA): Закон України від 05.12.2017 № 2222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-19>.

18. Про тепlopостачання: Закон України від 02.06.2005 р. № 2633-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2633-15>.

19. Про Фонд енергоефективності: Закон України від 08.06.2017 р. 2095-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2095-19>.

20. Системно врегулювати питання боргів підприємств теплоенергетики можливо на законодавчому рівні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/sistemno-vregulyuvati-pitannya-borgiv-pidpriyemstv-teploenergetiki-mozhливо-na-zakonodavchomu-rivni-alona-babak>.

References

1. Abakumenko, O. V., Lukiashko, P. O., Rohovyi, A. V., Zabashtanskyi, M. M. (2015). Teoretychni zasady ta praktychni aspekty tsinoutvorennia zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy [Theoretical and practical aspects of the pricing of the housing and communal services of Ukraine]. *Problemy i perspektvy ekonomiky i upravliannia – Problems and prospects of economics and management*, 2 (2), 56–63 [in Ukrainian].

2. Enerhetychna stratehiia Ukrainy na period do 2030 roku [Ukraine's energy strategy for the period up to 2030] (on July 24, 2013). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>.

3. Zholobetska, M. B. (2018). Osoblyvosti doslidzhen ekonomichnykh zbytkiv vid nenadiinosti systemy elektropostachannia [Peculiarities of investigation of economic damage from the unreliability of the electrical support system]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza – Criminalistics and Forensics*, 63, 148–156 [in Ukrainian].

4. Minenerhovuhillia Ukrainy [Ministry of Energy and Coal Industry of Ukraine] (2016). *Zarubizhnyi dosvid rozvytku system tsentralizovanoho ta avtonomnoho teplo- ta elektropostachannia [Foreign experience of the development of centralized and autonomous heat and power supply systems]*. Kyiv. Retrieved from <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/5.-TSentralizovane-ta-avtonomne-teplozabezpechennya.pdf>.

5. Zvit pro vykonannia uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2017 rotsi [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2017] (2017). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/provikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf>.

6. Lukiashko, P. O. (2019). Elektronerhetyka yak ob'iektne pole provedennia finansovykh doslidzhen [Electrical energy industry as an objective field of the financial research]. *Finansovi doslidzhennia – Financial Researches*, 1 (6). Retrieved from <https://fr.stu.cn.ua/tmp/pdf/172.pdf>.

7. Ministerstvo rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy [Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine] (2017). *Mekhanizmy finansuvannia zakhodiv enerhoefektyvnosti v Ukraini [Financing mechanisms for energy efficiency measures in Ukraine]*. Retrieved from <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/Mehanizmi-finansuvannya-zahodiv-energoefektivnosti-v-Ukrai--ni.pdf>.

8. Plan diialnosti Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh poslug, na 2020 biudzhetni rik ta dva biudzhetni periody, shcho nastaiut

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

za planovym (2021–2022 roky) [Plan of activities of the National Commission for State Regulation in the Fields of Energy and Public Utilities for the 2020 budget year and two subsequent budget periods (2021-2022)]. *Ligazakon*. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/view/GK43213>.

9. Polozhennia pro Departament iz rehuliuвання vidnosyn u sferi teplopostachannia [Position of Department of regulation of relations in the field of heating]. 03.06.2019. Retrieved from <https://www.nerc.gov.ua/?id=23972>.

10. Pro derzhavne rehuliuвання u sferi komunalnykh posluh [On State Regulation in the Sphere of Communal Services]. № 2479-VI (on July 9, 2010). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.

11. Pro enerhetychnu efektyvnist budivel [On the energy efficiency of buildings]. № 1707-VIII (on June 22, 2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2118-19>.

12. Pro zabezpechennia yedynoho pidkhodu do formuvannia taryfiv na komunalni posluhy [On providing a unified approach to the formation of utility tariffs for services]. № 869 (01.06.2011). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF#n20>.

13. Pro zatverdzhennia pereliku budivel promyslovoho ta silskohospodarskoho pryznachennia, ob'ektiv enerhetyky, transportu, zviazku ta oborony, skladskykh prymishchen, na yaki ne poshyriuiutsia minimalni vymohy do enerhetychnoi efektyvnosti budivel ta yaki ne pidlihaiut sertyfikatsii enerhetychnoi efektyvnosti budivel [On approval of the list of industrial and agricultural buildings, energy facilities, transport, communications and defense, warehouses that do not meet the minimum requirements for energy efficiency of buildings and which are not subject to certification of energy efficiency of buildings]. № 265 (on April 11, 2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/265-2018-%D0%BF>.

14. Pro kombinovane vyrobnytstvo teplovoi ta elektrychnoi enerhii (koheneratsiiu) ta vykorystannia skydnoho enerhopotentsialu [On Combined production of heating and electric energy (co-generation) and usage of residual / waste energy potential]. № 2509-IV (on April 5, 2005). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2509-15>.

15. Pro komertsiinyi oblik teplovoi enerhii ta vodopostachannia [On the commercial accounting of thermal energy and water supply]. № 2119-VIII (on June 22, 2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2119-19>.

16. Pro Natsionalnu komisiiu, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh [On the National Commission for State Regulation in the Fields of Energy and Utilities]. № 1540-VIII (on September 22, 2016). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.

17. Pro pryiednannia Ukrainy do Statutu Mizhnarodnoho ahentstva z vidnovliuvalnykh dzherel enerhii (IRENA) [On the Accession of Ukraine to the Statute of the International Renewable Energy Agency (IRENA)]. № 2222-VIII (on December 5, 2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-19>.

18. Pro teplopostachannia [On Heat Supply]. № 2633-IV (on June 2, 2005). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2633-15>.

19. Pro Fond enerhoefektyvnosti: Zakon Ukrainy [About the Energy Efficiency Fund]. № 2095-VIII (08.06.2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2095-19>.

20. Uriadovi portal [Government portal] (2019). *Systemno vrehuliuvaty pytannia borhiv pidpriemstv teploenerhetyky mozhlyvo na zakonodavchomu rivni [It is possible to regulate systematically the issues of debts of the heat power companies at the legislative level]*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/sistemno-vregulyuvati-pitannya-borgiv-pidpriemstv-teploenergetiki-mozhlyvo-na-zakonodavchomu-rivni-alona-babak>.

Жолобецька Марина Борисівна – аспірантка кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Жолобецкая Марина Борисовна – аспірантка кафедри бухгалтерського учета, налогообложения и аудита, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Zholobetska Maryna – PhD student of the Department of Accounting, Taxation and Audit, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenko Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: zholobetska@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0873-9777>

ResearcherID: B-8693-2017